

ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТУРБОТИ ПРО ЗДОРОВ'Я: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

RESEARCH TRENDS ON HEALTH-RELATED BEHAVIOURS: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS

У статті подано результати бібліометричного аналізу 3782 наукових статей, отриманих із бази даних Scopus за 2018–2023 роки, що висвітлюють результати досліджень поведінки, пов'язаної зі здоров'ям (турботи про здоров'я). Метою роботи є окреслення інтелектуальної структури зазначеного проблемного поля. Тему дослідження обрано через брак загальних бібліометричних оглядів у галузі психології здоров'я. Виклики сучасності, як-от: зростання рівня захворюваності, криза ментального здоров'я, наслідки пандемії – обтяжують діяльність галузі охорони здоров'я. Водночас для українського простору їх подолання значно ускладнене наслідками тривалого російського вторгнення. Тож актуальні загрози для громадського здоров'я вимагають від фахівців ефективних втручань, що ґрунтуються на доказах. Зважаючи на помітне збільшення кількості публікацій у міждисциплінарному напрямі досліджень здоров'я (health research), доцільним видається перегляд здобутків дослідницької спільноти. Необхідно окреслити ключові тенденції та ймовірні траєкторії наукових пошуків у напрямі дослідження турботи про здоров'я задля сприяння змістовній доцільності майбутніх досліджень контексту сьогодення. У статті висвітлено результати мережевого аналізу й аналізу продуктивності. Також надано візуалізації наукового малювання, виокремлено провідні тематичні категорії та зріз еволюції відповідних тем. Згідно з отриманими результатами, роль центральних медіаторів дискурсу щодо здоров'я в науковій спільноті мають фахові спільноти США та Сполученого Королівства, а також країн, що перебувають із ними в тісній співпраці. Галузь психології здоров'я вирізняється розгалуженою мережею співпраці між авторами. Не виявлено ознак видавничої монополії в межах зазначеного проблемного поля. Натомість існує помітна тенденція до дивергенції журналів. Теорія планованої поведінки (TPB) і процесуальний підхід турботи про здоров'я (HAPA) формують теоретичну основу досліджень. Наскрізними темами визначено промоцію фізичної активності, психоонкологічний напрям і перспективи превенції ВІЛ/СНІД. Дослідження наслідків пандемії COVID-19 поступово втрачають актуальність, натомість перспективними можуть стати дослідження поведінки, пов'язаної з ментальним здоров'ям і харчовою поведінкою, загальної промоції та грамотності, а також геронтопсихологічного вектора. Нішевими й порівняно новими є роботи, що розкривають проблеми відтермінування турботи про здоров'я, ефективності нейроімеджingu й дигіталізації поведінкових інтервенцій.

Ключові слова: психологія здоров'я, дослідження здоров'я, переконання щодо здоров'я, поведінка, пов'язана зі здоров'ям, бібліометричне дослідження.

The paper presents findings from a bibliometric analysis of 3,782 research papers retrieved from the Scopus database, covering the period from 2018 to 2023, with a focus on studies concerning health-related behaviours (turboto pro zdorovia). This study aims to elucidate the intellectual structure of this subject area. The selection of this subject matter was motivated by the lack of broad bibliometric reviews in the health psychology domain. Modern challenges, such as increasing morbidity, a mental health crisis, and the impacts of the pandemic, impose a significant burden on the functioning of the healthcare sector. Concurrently, the consequences of the prolonged russian invasion complicate their resolution in the Ukrainian context. Hence, contemporary public health threats necessitate effective, evidence-based interventions from professionals. Given the notable increase in publications within the interdisciplinary field of health research, an overview of the research community's findings is pertinent. It is crucial to outline the key trends and potential gaps in the field of health behaviour research to ensure the relevance of research objectives to future contexts. This study showcases the results of network and performance analyses, offers visualisations of scientific mapping, and highlights the prominent thematic categories and the growth of key topics. According to the obtained results, central mediators of health discourse in the scientific community include professional communities from the USA and the United Kingdom, as well as countries in close cooperation with them. The field of health psychology is distinguished by its extensive network of collaborative efforts among authors. It exhibits no evidence of publishing monopolies within this specific area of study. Instead, there is a discernible trend towards diversification among journals. The Theory of Planned Behavior (TPB) and the Health Action Process Approach (HAPA) emerge as the predominant theoretical frameworks. Cross-cutting topics identified include the promotion of physical activity, psycho-oncological directions, and HIV/AIDS prevention. Research on the consequences of the COVID-19 pandemic is gradually losing relevance; instead, research on behaviours related to mental health and eating, general health promotion and literacy, and the gerontopsychological vector may become promising. Niche and relatively new areas include studies addressing the challenges of postponing help-seeking, the effectiveness of neuroimaging, and the digitisation of behavioural interventions. **Key words:** health psychology, health research, health beliefs, health behaviour, bibliometric study.

УДК 159.9/.974:613.8-024
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.58.43>

Казаков С.С.

аспірант кафедри психодіагностики та клінічної психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Огляд актуальних публікацій. В умовах глобалізації зростає кількість трансдисциплінарних проєктів і публікацій щодо глобальних змін здоров'я та практик медичного супро-

воду. Найбільш актуальними є публікації щодо перспектив інтеграції інформаційно-технологічного забезпечення в галузі охорони здоров'я та сприяння промоції здоров'я (health

promotion), послуговуючись методологією e-health [1; 2]. Крім того, пандемія COVID-19 стала передумовою для суттєвого посилення дослідницького процесу в напрямках, суміжних до психологічних наслідків здоров'я, що відображено в низці оглядів публікацій зазначеного періоду [3; 4; 5]. Проте недостатньою залишається кількість робіт, присвячених саме психологічному вимірові здоров'я, що, зокрема, пов'язано з низьким потенціалом фінансування сектору профілактики [6].

Актуальні бібліометричні огляди наук про здоров'я (health sciences) переважно націлені на узагальнення результатів досліджень щодо вирішення певних проблем, пов'язаних зі здоров'ям. Це є продовженням історичної тенденції в галузі досліджень, орієнтованих передусім на хворобу, а не на здоров'я [7]. Чимала кількість робіт висвітлює психосоціальні аспекти певних клінічних станів, як-от: безпліддя [8], онкологічні захворювання [9], нейрорізноманіття [10] тощо. Як зазначають Амбюль (Ambuehl) та Інауен (Inauen), «дослідження психології здоров'я за своєю суттю залежать від контексту» [health psychology research is inherently context specific] [11, p. 1]. Зазначений фокус унеможлиблює висвітлення категорії здоров'я в ширшому її значенні. Зокрема, дискретний підхід обмежує дослідження здоров'я як добробуту, а також здоров'я громади (public health) поза основними епідеміологічними показниками [12]. Проте результативність дискретних досліджень для клінічної практики виправдовує зазначену диспропорцію, оскільки розв'язання порізних проблем, пов'язаних зі здоров'ям і турботою про нього, – провідна мета клініцистів, які працюють за чинними моделями медичного догляду.

Натомість загальні оглядові дослідження в галузі також зберігають тенденцію до звуження обсягу. Здебільшого це зумовлено методологічною складністю реалізації «широких» оглядів і потребою виокремлення чітких дослідницьких запитань. Крім того, результативність загальних оглядових робіт обмежена дисциплінарним розривом напряду дослідження здоров'я (health research) і браком єдиної системи стандартизації термінів індексування (index terms) [13]. Тож більший обсяг вимагає узгодження й ручного підбору значної кількості публікацій із різних баз даних. У цьому контексті визначальним чинником обсягу бібліометричних досліджень постає міра фінансування проектів [14]. Рівень матеріального забезпечення визначає кількісні та якісні параметри наукової продукції, що впливає, власне, на результати досліджень [15]. Спосіб звуження обсягу загальних оглядових робіт у галузі відбувається за первинними дослідницькими запитаннями. Можемо виокремити

такі засновки звуження обсягу бібліометрії: (1) вибірка [16]; (2) джерела інформації [17]; (3) потенційні чинники [18]; (4) превентивна діяльність [19]; (5) формалізація проблем, пов'язаних зі здоров'ям [20]; (6) об'єкта дослідження [21] і (7) цільове населення певної країни чи території [22].

Обґрунтування методології. У роботі автор прагнув висвітлити актуальний стан досліджень турботи про здоров'я, загальної категорії, що представлена в англійських публікаціях, через поняття переконань (health beliefs) і поведінки (health behaviour) щодо здоров'я, а також у суміжних контекстуальних термінах, як-от: промоція (promotion), запобігання (prevention), стиль життя (lifestyle) тощо. Зауважимо, що в публікації поняття перекладено як *health-related behaviour* задля прояснення спрямованості на поведінковий вимір; не транслітеровано в заголовку, оскільки категорія не є унікальною для українськомовного середовища й охоплює низку суміжних явищ. Обрано метод бібліометричного аналізу, з огляду на його ефективність для опису значного масиву накопичених неструктурованих даних; первинною метою досліджень за цим методом є конкретизація змістів великого обсягу наукових знахідок. Згідно з Донту (Donthu) та ін., бібліометричний огляд уможлиблює досягнення чотирьох основних результатів: (1) узгодження різноманітних доробків, (2) визначення прогалів в актуальній літературі, (3) напрямів подальших досліджень, а також (4) оцінювання їх прогностичного внеску у відповідній галузі [23].

Пошук публікацій виконано в системі наукометричної бази даних Scopus. Хоча об'єднання записів Scopus і Web of Science Core Collection є найбільш повним методом підбору без утрат значущих даних, Донту та ін. рекомендують звертатися до однієї з баз даних, щоб уникнути етапу консолідації та супутніх помилок [23]. Технічні обмеження аналізу різних наборів даних, зокрема різниця джерел і періодів індексування, суттєво ускладнюють процес обробки даних [2]. Ключові слова для пошуку підбрано за результатами попереднього нарративного огляду: здоров'я, поведінка, переконання, ставлення та промоція. Зібрано бібліографічну інформацію щодо публікацій, які розглядалися на етапі нарративного огляду (98 записів), та виокремлено відповідні категорії використовуваних ключових слів. Оскільки пошук у системі Scopus передбачає можливість пошуку за основою, зведено до коротких форм визначники за зазначеними категоріями: health*, behav*, belie*, promot* та attitude.

Пошук обмежено записами щодо англійських статей, що опубліковано у відкритому доступі в проміжку від 2018 до 2023 років включно, за предметною галуззю психології. Виключено публікації авторів, афілійованих

у російській федерації, та записи, що містять ключові фрази children, behaviour health та mental (mental health, mental health service, mental disease, mental disorder, mental stress тощо). Хоча в дослідженні використано записи щодо англомовних матеріалів, автор схильний погодитися і висновками Morrison та ін. щодо відсутності суттєвого впливу цього обмеження на висновки досліджень [24]. За відповідним запитом отримано 5055 записів. Відповідну бібліографічну інформацію завантажено у форматі csv; необроблені дані доступні за посиланням у переліку джерел публікації [25]. Пошуковий запит, використаний у роботі: *KEY(health* AND (behav* OR attitude OR belie* OR promot* OR "intention-behavior gap") AND NOT mental AND NOT children AND NOT "behavior* health") AND PUBYEAR > 2017 AND PUBYEAR < 2024 AND (LIMIT-TO (OA, "all")) AND (EXCLUDE (AFFILCOUNTRY, "Russian Federation")) AND (LIMIT-TO (SUBJAREA, "PSYC")) AND (LIMIT-TO (DOCTYPE, "ar")) AND (LIMIT-TO (LANGUAGE, "English"))*.

В аналізованому масиві даних не визначено дублікатів і неповних записів, що не містять значущих для аналізу даних. Визначено доцільним виключити записи, що не містять переліку використаних джерел, задля змістовного аналізу мережі цитування. Також виключено записи, що не мають авторських ключових слів та афіліацій, оскільки вони є первинними значущими критеріями подальшого аналізу. Послідовним етапом аналізу став перегляд робіт на відповідність темі дослідження. Зважаючи на досить широкий обсяг, визначений у роботі, виконано огляд записів за найменуваннями, а за потреби уточнення відповідності – огляд анотацій. Отже, виключено із загального масиву даних 1271 запис. Стратегію підбору відображено на рисунку 1.

Отже, до огляду включено 3782 записи, на основі яких виконано аналіз продуктивності, наукове картування й мережевий аналіз. Для обробки й аналізу даних використано R версії 4.3.2, оприлюдненої 31 жовтня 2023 року. Кінцевий код і набір записів, що сформовано наприкінці етапу підбору, надано за посиланням у списку джерел [25].

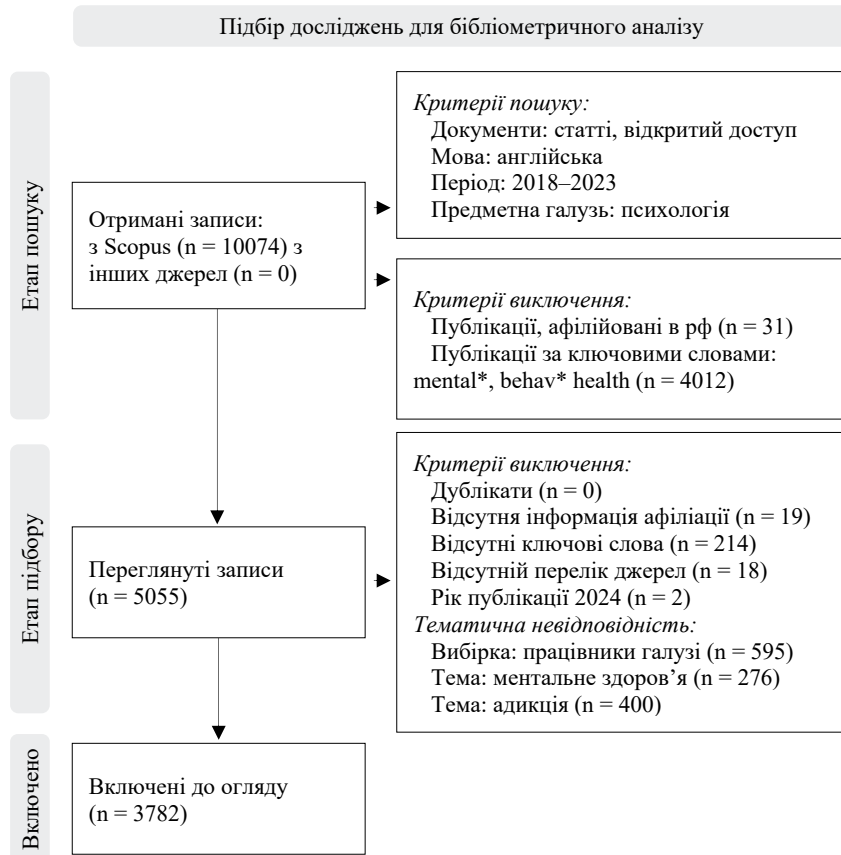
Результати. Передусім визначено загальні характеристики сформованого масиву даних, відповідно до яких провідними ознаками є низький показник цитування (14,4) і негативна тенденція зростання публікацій (-4,5). Низькі значення цитованості, імовірно, відображають менше охоплення публікацій соціального спрямування досліджень здоров'я, на противагу біомедичним. Проте варто зазначити, що дані щодо цитувань надаються згідно із записами бази даних Scopus і не включають незалежні видання, що формують значний

масив досліджень національного рівня. Відповідно до загального числа посилань (179289), можемо припустити емпіричну орієнтованість робіт і меншу кількість оглядових та аналітичних публікацій. Значення авторських ключових слів (8854) і термінів індексування (7733) різняться незначною мірою, тож визначений масив охоплює суміжні тематичні категорії, не обмежується власне психологічним спрямуванням, що підтверджується результатами мережевого аналізу ключових слів. Примітна кількість міжнародних дослідницьких робіт (26,9%) передбачає аналіз мережі співпраці й розподілу продуктивності за країнами (рис. 2).

Провідну роль у творенні нарративу досліджень турботи про здоров'я має дослідницька спільнота Сполучених Штатів Америки (1549 публікацій), зважаючи на суттєвий відрив за кількістю публікацій за визначений період – шість років. З огляду на актуальну тенденцію американізації як прояву інтенсивного глобалізаційного процесу, можемо припустити, що наслідки дослідницьких проєктів значною мірою формуються під впливом парадигми, заданої фахівцями США. Водночас досить високий рівень продуктивності авторів із таких країн, як Сполучене Королівство (471), Нідерланди (169), Австралія (168), Китай (128), Німеччина (124) та Канада (118). Зокрема, серед країн Європи Сполучене Королівство має суттєво більший вплив (рис. 3).

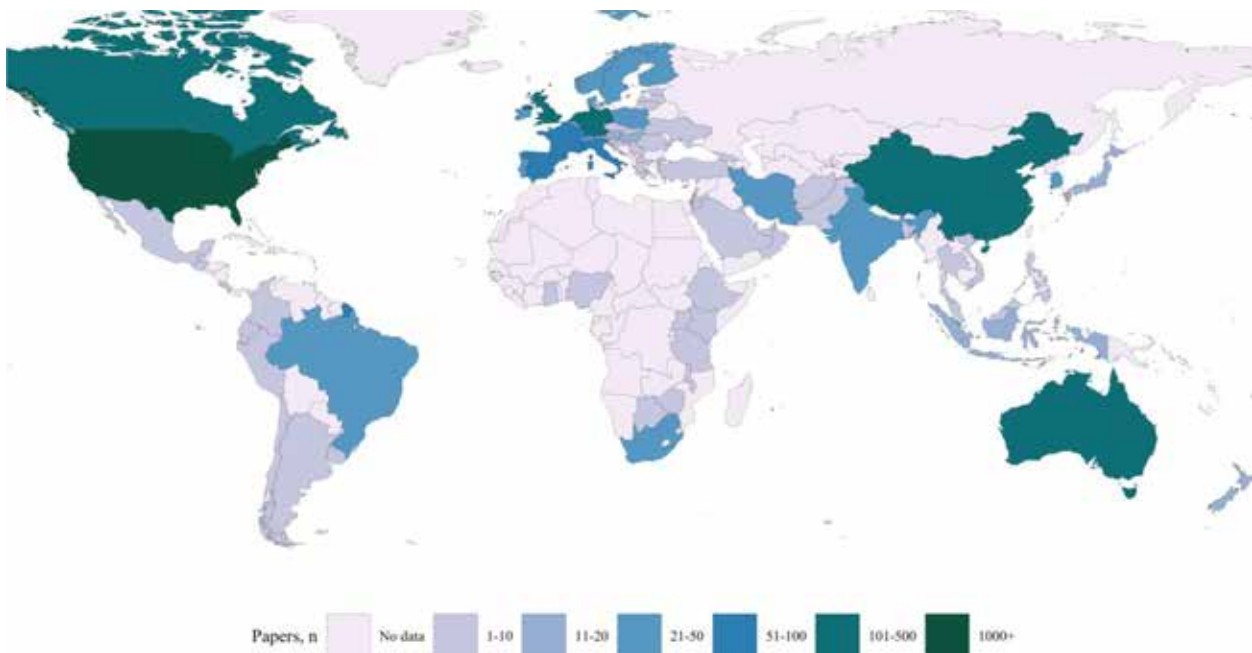
Продуктивність наукових установ Сполученого Королівства помітно переважає в зіставленні за кількістю доробків (471 публікація), що вказує на стійку дослідницьку інфраструктуру й фінансування. Крім того, ключовими учасниками дослідницького процесу в галузі психології здоров'я серед європейських країн є спільноти Нідерландів і Німеччини (169 і 124 публікації відповідно), тоді як Іспанія, Італія та Франція (81, 80 і 62 публікації відповідно), імовірно, підтримують стійкі дослідницькі ініціативи в галузі. Натомість країни Східної Європи, як-от: Угорщина, Чехія та Україна – демонструють дещо нижчу продуктивність досліджень у сфері охорони здоров'я, із загальною кількістю від 1 до 15 статей за період від 2018 до 2023 роки.

Розбіжності показників продуктивності можуть свідчити про різний рівень інвестицій у дослідницькі напрями й механізми фінансування. Закономірно, що інститути провідних держав мають більш значну фінансову підтримку та більшу кількість персоналу. Але брак даних для окремих країн також відображає різницю пріоритетів публікування, зважаючи на суттєву продуктивність дослідників у національних виданнях. Послідовно наведемо результати мережевого аналізу міжнародної співпраці (рис. 4).

Рис. 1. Блок-схема підбору досліджень за PRISMA

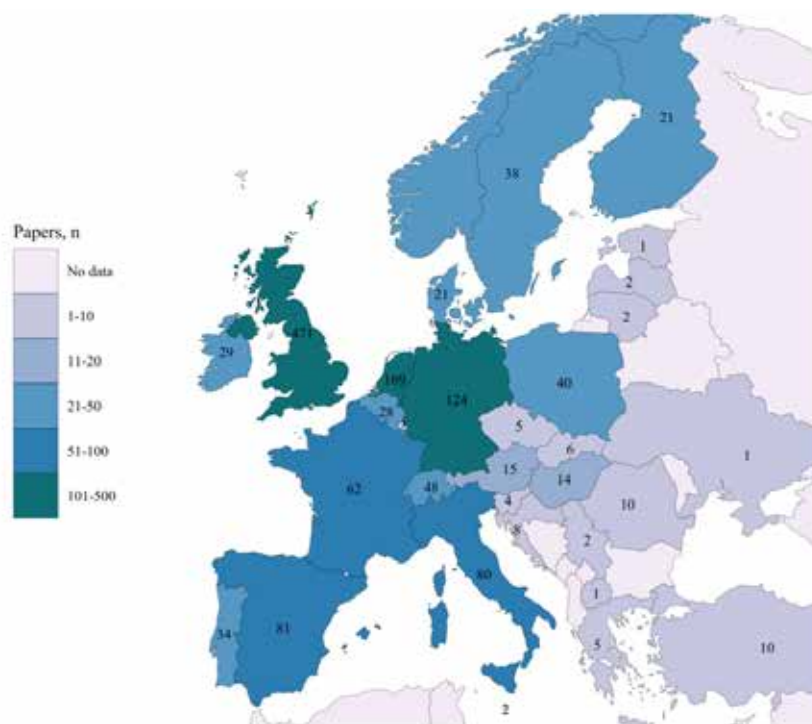
Джерело: складено автором за [26]

Рис. 2. Візуалізація кількості публікацій між країнами світу

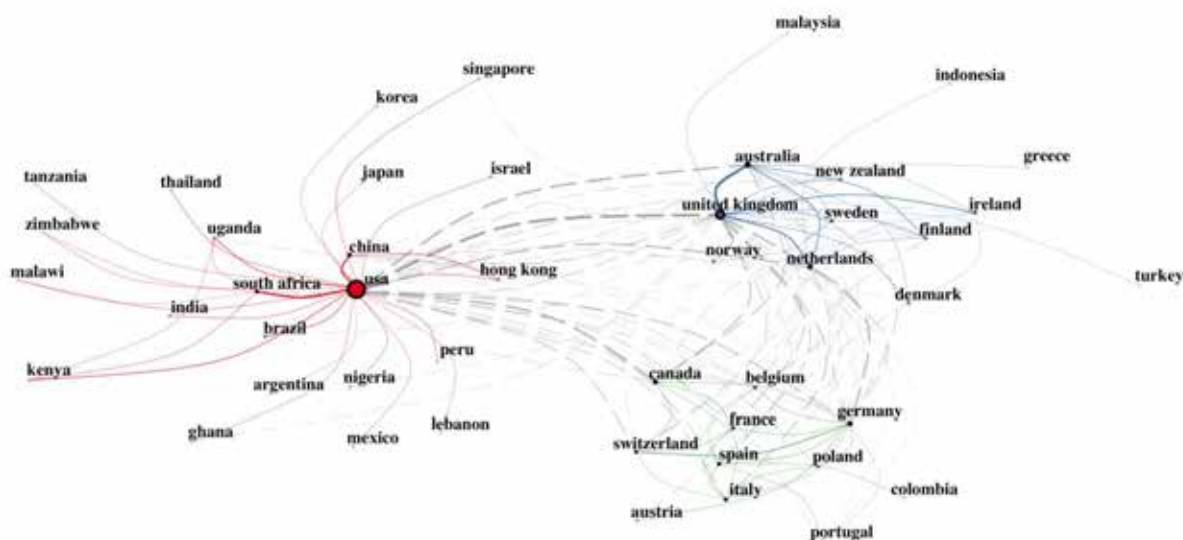
Джерело: складено автором за результатами аналізу продуктивності

Рис. 3. Візуалізація кількості публікацій серед країн Європи

Джерело: складено автором за результатами аналізу продуктивності

Рис. 4. Візуалізація мережі міжнародної наукової співпраці

Джерело: складено автором за результатами мережевого аналізу

Закономірно, що Сполучені Штати і Сполучене Королівство є основними центрами глобальної дослідницької співпраці, проте характерне розмежування за регіональними кластерами. Фахівці США мають ширшу мережу зв'язків, з огляду на вищу продуктивність, проте кластер має характерну спрямованість: тісніші зв'язки сформовано з країнами Сходу, Південної Америки й Африки. На противагу, Сполучене Королівство входить до

одного кластера із європейськими країнами, а також розвиває зв'язки з країнами Південно-Східної Азії. Хоча Сполучене Королівство є значним вузлом у межах цього кластера, виокремлюється третя самостійна група внутрішньої європейської співпраці, у якій наразі не сформований центральний вузол. За умови кластеризації за алгоритмом Лейдена (Leiden) третя група європейської співпраці належить до кластера Сполученого Королівства.

Крім того, помітний потенціал багатосторонніх зв'язків серед країн Європи та країн із вищим індексом розвитку. Можемо зазначити, що геополітичний контекст суттєво впливає на мережі співпраці, зокрема спрощуючи формування нової мережі в межах європейського простору. Натомість односторонні зв'язки країн, що розвиваються, з конкретними країнами, як-от США та Сполучене Королівство, засвідчують роль останніх як центрів колаборації. Хоча такі партнерства надають необхідні можливості для нарощування потенціалу країнам «третього світу», дисбаланс внеску в інформаційне поле суттєвий. Відповідно, актуальною є потреба в диверсифікації співпраці. Зокрема, змістовним прикладом є тенденція до формування певного кластера країн Європи, що формують власну інформаційну мережу, зменшуючи ризик надмірного узалягнення від кількох центральних партнерів.

Зазначена перевага підтверджується результатами оцінювання коефіцієнтів закону Лотки (Lotka) для наукової продуктивності. Бета-коефіцієнт (3,6) значущо відрізняється від передбаченого законом Лотки значення (2,0) за статистичної значущості на рівні $p = 0,001$. Водночас модель обернених квадратів відповідає масиву даних ($R^2 = 0,97$). Тож значна частка розподілу публікацій концентрована серед меншої кількості авторів, що, відповідно, визначають форму наукового дискурсу проблеми турботи про здоров'я. Зважаючи на визначені попередньо переваги продук-

тивності США, можемо припустити, що саме розвинений інститут фінансування є основою такою диспропорції. Зокрема, висока вартість як організації дослідження, так і публікації результатів поза програмою Research4Life може сприяти формуванню розриву між країнами в зазначеній галузі.

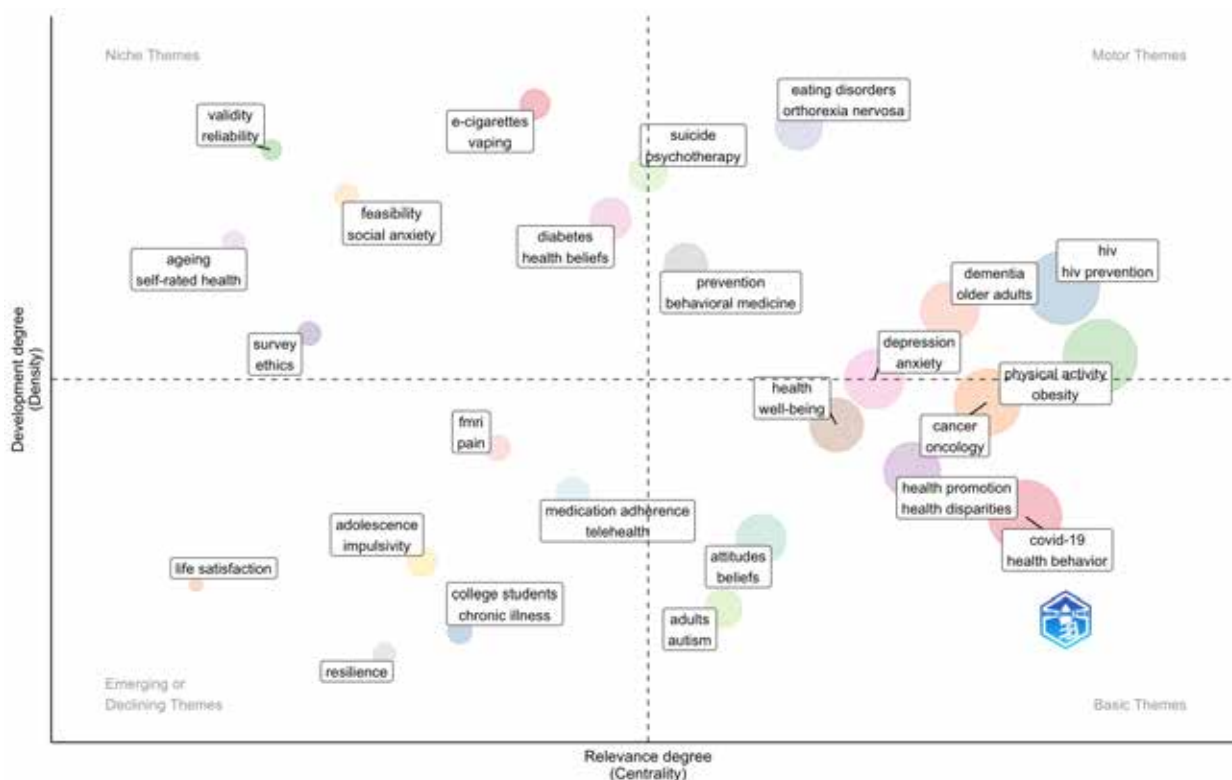
Розглядаючи питання власне публікації результатів дослідження, доцільно зазначити, що найбільш поширеними серед цільової аудиторії є журнали, орієнтовані на окремі форми турботи про здоров'я та пов'язані з ними клінічні стани, а також журнали ширшого обсягу. Не характерне домінування певного видавця серед провідних журналів. Разом із тим помітна стійкість активності останніх у визначений проміжок часу (рис. 5).

Характерне зниження активності фахових журналів, які публікують знахідки щодо певних клінічних станів (AIDS Behav, Psycho-Oncol, AIDS Care). Характерна тенденція до зниження дослідницької продуктивності загалом за один календарний рік у допустимих межах 1–15% від кількості робіт попереднього року. Тож відповідні зміни можуть тлумачитися як асоційовані з переглядом актуальності дослідницьких проєктів у короткостроковій перспективі. Зважаючи на диверсифікацію журналів за напрямком психології здоров'я, імовірно, автори схильні публікувати роботи на суміжні теми в нових виданнях, що мають ширший тематичний обсяг (Front. Psychol.). Зокрема, це засвідчує розширення внеску психології здоров'я як само-

Рис. 5. Зріз активності провідних журналів

Джерело: складено автором за результатами аналізу продуктивності

Рис. 6. Візуалізація тематичного мапування

Джерело: отримано за результатами мапування, послуговуючись *bibliometrix*

стійкої галузі. Натомість зберігається стійкий рівень активності журналів, що безпосередньо орієнтовані на висвітлення зазначеної теми (Health Psychol, J. Health Psychol, Br. J. Health Psychol). Окрім того, подібна тенденція характерна для журналів, що звертаються до окремих форм турботи про здоров'я (Appetite, Arch. Sex. Behav). Можемо припустити, що дослідження певних типів поведінки, пов'язаної зі здоров'ям (харчова, сексуальна поведінка, фізична активність тощо), відповідають окремим тематичним категоріям в інтелектуальній структурі галузі. Оцінити це видається можливим через прояснення впливу відповідних тем за кластеризацією тем і показниками цитування. Відповідно, для оцінювання цитувань послідовним етапом роботи є визначення провідних фахівців напряму за показниками продуктивності, що узагальнено в таблиці 1.

Відповідно до отриманих результатів, Гаггер (Hagger) має найбільшу кількість статей і високі значення за всіма індексами, що засвідчує впливовість автора в проблемній галузі. Основні категорії, що висвітлено в його роботах, – це прояснення психосоціальних умов промоції здоров'я, сприяння фізичній активності й інтервенції, що базуються на теорії планованої поведінки (Theory of planned behaviour, TPB) і процесуальному підході турботи про здоров'я (Health Action Processing Approach,

НАРА). Коефіцієнт домінування Гаггера порівняно низький, хоча характерна висока фракційна кількість робіт: доцільно припустити, що автор активно залучений до співпраці. Власне, найпоширенішим внутрішнім цитуванням є спільна робота Гаггера, Ч.-К. Чжан (Zhang) і Р. Чжан, що висвітлює результати метааналітичного огляду НАРА [27]. Можемо зробити попередній висновок щодо тенденцій у цьому спрямуванні. Моделі НАРА і TPB слугують основою для впливових робіт, у яких розглянуто ширші категорії здоров'я, зокрема психологічні умови промоції та превенції.

Натомість Вотерс (Waters), Лю (Liu) та Коннер (Conner), імовірно, мають менший відгук від спільноти, проте високий коефіцієнт домінування дає можливість припустити, що вони орієнтовані на роботу в характерній ніші. Зокрема, Коннер висвітлює в публікаціях проблему переконань щодо здоров'я та бар'єрів поведінкової зміни (behavioural change), що має меншу поширеність, на противагу моделям НАРА і TPB [28]. Waters фокусується на категорії поведінкових ризиків (risk behaviour), розкриваючи категорію уявлень через узагальнення відповідей «не знаю» («don't know responses») [29]. Насамкінець можемо зазначити, що Меєр (Mayer) та У (Wu) незалежно одне від одного досліджують ефективність передекспозиційної профілактики (PreP) зара-

Показники продуктивності й впливу авторів за рейтингом цитувань

Автор	Статті	Фракції статей	h індекс	g індекс	m індекс	Цит.	Фактор дом.
Мартін Гаггер (Martin Hagger)	19	5,1	11	19	1.6	601	0,2
Кіра Гамільтон (Kyra Hamilton)	15	3,9	11	15	1.6	359	0,3
Мікела Вонг (Michela Wang)	14	3,1	9	14	1.3	201	0,2
Кеннет Маєр (Kenneth Mayer)	12	2,7	9	12	1.3	347	0,1
Домініка Квасніцька (Dominica Kwasnicka)	13	2,7	8	13	1.3	212	0,4
Юмен У (Yumeng Wu)	12	2,5	8	12	1.1	248	0,5
Марк Коннер (Mark Conner)	10	2,5	6	10	0.9	115	0,3
Еріка Вотерс (Erika Waters)	11	2,5	6	10	0.9	108	0,1
Ін Лю (Ying Liu)	10	2,3	4	6	0.6	42	0,3

Джерело: складено автором за результатами аналізу продуктивності

ження вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) і перспективи превенції ВІЛ/СНІД [30; 31]. З огляду на зазначені показники, психосоціальні дослідження окремих клінічних станів, а також поведінкових ризиків, що з ними пов'язані, імовірно, є стійкою самостійною категорією, що виокремлюється в межах галузі. Прояснити наведені припущення можемо за результатами мапування, що дасть змогу визначити дослідницькі тренди й міру сформованості окремих тематичних напрямів (рис. 6).

Найбільш актуальними й поширеними наразі є теми превенції та поведінки, пов'язаної з ВІЛ, а також фізична активність у кластері з проблемою адипоцитозу. Зважаючи на результати аналізу еволюції тем (рис. 7)

і варіанти мапування з кластеризацією за швидким жадібним алгоритмом (Fast Greedy) та алгоритмом Лейдена, можемо зазначити, що превенція ВІЛ і промоція фізичної активності помірно переходять до категорії базових тем, натомість дослідження ожиріння можуть бути відокремлені до самостійного нішевого кластера. Дослідження вікових змін і харчової поведінки наразі досить помітно набувають поширеності, хоча тривалий час теж належали до нішевих. Загальна проблематика переконань щодо здоров'я та його промоції наразі набула нового перегляду й поступово стає більш релевантною.

Ключовими периферійними темами є психометрія та методологія в галузі дослідження

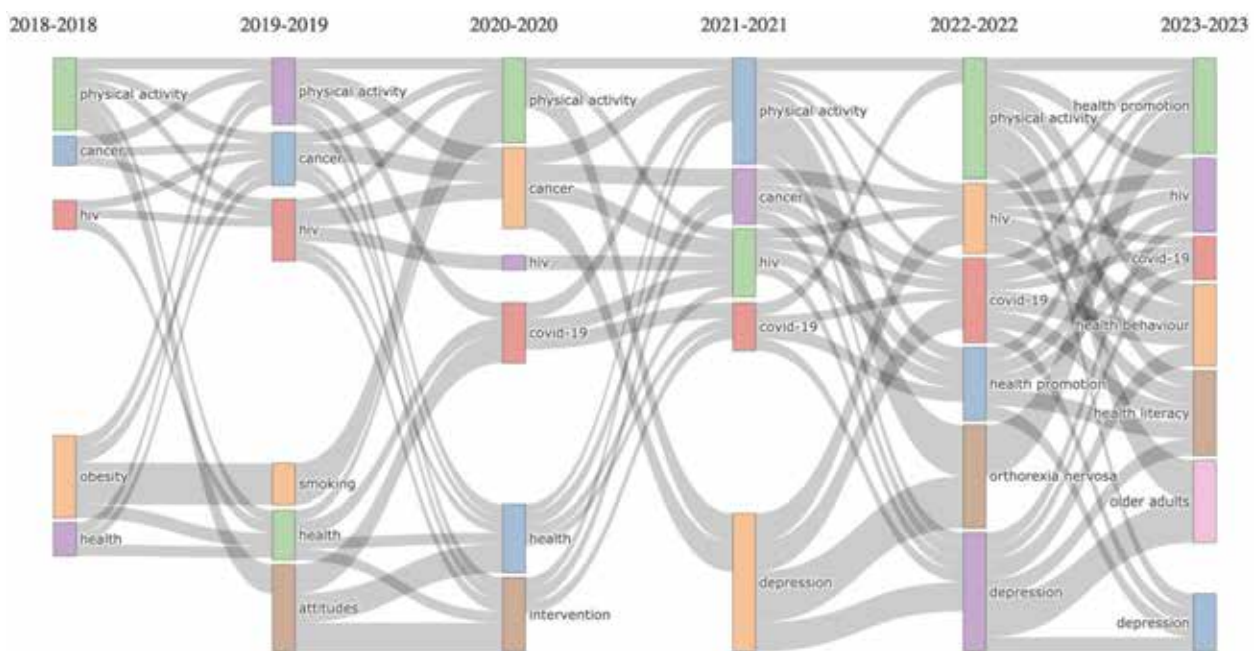

Рис. 7. Візуалізація зрізу розвитку визначених тем

Джерело: отримано за результатами мапування, послугуючись bibliometrix

здоров'я. Натомість дослідження щодо споживання нікотину й діабету мають неабиякий потенціал актуалізації, з огляду на високий рівень релевантності й помірний зсув за віссю розробленості. Варто зазначити, що специфічність нішевих тем також пов'язана з недостатньою інтегрованістю в межах ширшого дискурсу турботи про здоров'я. Зокрема, це помітно за тенденцією до збільшення продуктивності в напрямі телездоров'я та досліджень адгеренсу, що є наслідком формування зв'язків із центральними темами. Крім того, стрімко розвивається напрям турботи про ментальне здоров'я. Із цієї групи суттєвий потенціал у робіт, орієнтованих на використання технології нейроімеджингу, що набувають актуальності. Крім того, зросла продуктивність щодо проблеми відтермінування турботи про здоров'я та поведінкових ризиків як складників кластера промоції (рис. 7).

Виокремлено наскрізні теми, які зберігаються протягом усього досліджуваного періоду. Зокрема, на представленій візуалізації тема промоції фізичної активності фрагментована у 2023 році, проте зберігається при кластеризації за Лейден. Відносна стійкість досліджень ВІЛ та онкології, причому остання вже перейшла до групи класичних тем. Психонкологія як окрема тема здебільшого збережена до 2021 року за різних варіантів мапування, що може свідчити про певний зсув на початку 2022 року. Напрямок поведінкової медицини сприяв формуванню досліджень поведінки, пов'язаної з ментальним здоров'ям. І водночас наслідки COVID для ментального здоров'я стали передумовою для посилення міждисциплінарних розвідок щодо взаємодії соматичного й психічного здоров'я з 2021 року. Примітна зміна ключових категорій у 2023 році, що визначає перехід до поведінкової, психосоціальної парадигми в описі турботи про здоров'я. Неабиякого поширення набуває категорія промоції та грамотності, помітною стає категорія поведінки, пов'язаної зі здоров'ям.

Висновки. Відповідно до результату огляду, помітний розрив результатів досліджень і наукової продуктивності фахівців зі США й Сполученого Королівства та їхніх колег з інших країн. Ця розбіжність підкреслює, що зазначені країни є центрами мережі наукової співпраці, що водночас сприяє міжнародному обміну й зумовлює ризик залежності для країн, які розвиваються, від центрів співпраці. Перспективою подолання є формування міжнародних мереж співпраці, як ілюструє приклад європейської групи багатосторонніх зв'язків. Відсутні переваги видавців серед провідних джерел у заданому проблемному полі. Водночас помітні тенденції розмежування клінічно орієнтованих публікацій і власне психологічних зі збереженням біопсихосоціальної парадигми. Роботи найбільш цитованих

авторів мають чітку психосоціальну спрямованість. Характерна тенденція активної співпраці дослідників у межах галузі й водночас можливе виокремлення самостійних ніш досліджень. Теорія планованої поведінки та процесуальний підхід турботи про здоров'я є провідними моделями, що формують теоретичну основу досліджень напряму. Визначено класичні наскрізні теми, зокрема промоція фізичної активності, психонкологічний напрям і превенція ВІЛ/СНІД. Актуальними напрямками є дослідження поведінки, пов'язаної з ментальним здоров'ям і харчовою поведінкою, а також геронтопсихологічний вектор. У межах теми промоції здоров'я перспективними темами можемо назвати дослідження проблеми відтермінування турботи про здоров'я, ефективності нейроімеджингу й дигіталізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Flujas-Contreras J.M., García-Palacios A., Gómez I. Technology in psychology: a bibliometric analysis of technology-based interventions in clinical and health psychology. *Informatics for Health and Social Care*. 2023. Vol. 48. № 1. P. 47–67. <https://doi.org/10.1080/17538157.2022.2054343>.
2. Taj F., Klein M.C., van Halteren A. Digital health behavior change technology: bibliometric and scoping review of two decades of research. *JMIR mHealth and uHealth*. 2019. Vol. 7. № 12. <https://doi.org/10.2196/2F13311>.
3. Balaban G., Yildirim Ü.T., Esen M.F. Bibliometric analysis of psychology literature related to the COVID-19 pandemic. *Anatolian Journal of Health Research*. 2023. Vol. 4. № 1. P. 17–24. <https://doi.org/10.29228/anatoljhr.68199>.
4. Ho Y.S., Fu H.Z., McKay D. A bibliometric analysis of COVID-19 publications in the ten psychology-related Web of Science categories in the social science citation index. *Journal of Clinical Psychology*. 2021. Vol. 77. № 12. P. 2832–2848. <https://doi.org/10.1002/jclp.23227>.
5. Publications in psychology related to the COVID-19: a bibliometric analysis / D. Zambrano et al. *Psicología desde el Caribe*. 2021. Vol. 38. № 1. P. 11–28.
6. Peng Z.H., Yan Z.C. The status of projects funded in division of preventive medicine in National Natural Science Foundation of China from the financial year 2007–2021. *Chinese Journal of Preventive Medicine*. 2022. Vol. 56, No. 6. P. 852–860. <https://doi.org/10.3760/cma.j.cn112150-20220309-00215>.
7. Pathways to health: a framework for health-focused research and practice / N.L. Fleischer et al. *Emerg Themes Epidemiol*. 2006. Vol. 3. № 18. <https://doi.org/10.1186/1742-7622-3-18>.
8. Global Research Trends on Infertility and Psychology From the Past Two Decades: A Bibliometric and Visualized Study / H. Zhu et al. *Frontiers in Endocrinology*. 2022. Vol. 13. URL: <https://doi.org/10.3389/fendo.2022.889845>.
9. Psycho-Oncology: A Bibliometric Review of the 100 Most-Cited Articles / S. Fox et al. *Healthcare*. 2021. Vol. 9. № 8. P. 1008. <https://doi.org/10.3390/healthcare9081008>.

10. Children autism spectrum disorder and gut microbiota: A bibliometric and visual analysis from 2000 to 2023 / R.X. Gong et al. *Medicine*. 2023. Vol. 102. № 52. <http://doi.org/10.1097/MD.00000000000036794>.
11. Ambuehl B., Inauen J. Contextualized Measurement Scale adaptation: a 4-step tutorial for health psychology research. *International journal of environmental research and public health*. 2022. Vol. 19. № 19. P. 12775. <https://doi.org/10.3390/ijerph191912775>.
12. Diving below the surface: A framework for arctic health research to support thriving communities / K. Cueva et al. *Scandinavian Journal of Public Health*. 2023. Vol. 51. № 7. P. 1086–1095. <http://doi.org/10.1177/14034948211007694>.
13. Humboldt-Dachroeden S., Rubin O., Frid-Nielsen S. S. The state of One Health research across disciplines and sectors – a bibliometric analysis. *One Health*. 2020. Vol. 10. P. 100146. <https://doi.org/10.1016/j.onehlt.2020.100146>.
14. Nursing research literature production in terms of the scope of country and health determinants: A bibliometric study / P. Kokol et al. *Journal of Nursing Scholarship*. 2019. Vol. 51. № 5. P. 590–598. <https://doi.org/10.1111/jnu.12500>.
15. Ebadi A., Schiffauerova A. Bibliometric analysis of the impact of funding on scientific development of researchers. *International Journal of Computer and Information Engineering*. 2015. Vol. 9. № 5. P. 1541–1551.
16. Public Health Policies for Youth-Bibliometric Study and Research Agenda based on the Web of Science / F.P.D.A. Bizarria et al. *Ciência & Saúde Coletiva*. 2022. Vol. 27. P. 3975. <https://doi.org/10.1590/1413-81232022710.04812022>.
17. Zych I., Quevedo-Blasco R. A decade of the International Journal of Clinical and Health Psychology (2001–2010). *International Journal of Clinical and Health Psychology*. 2011. Vol. 11. № 3. P. 549–561.
18. Us Y., Gerulaitiene N. Bibliometric analysis of the global research landscape on healthcare resilience during critical events. *Forum Scientiae Oeconomia*. 2023. Vol. 11. № 3. P. 159–188. https://doi.org/10.23762/FSO_VOL11_NO3_9.
19. Global trends and future prospects of COVID-19 and physical activity: Bibliometric analysis / N. Toktaş et al. *Medicine*. 2023. Vol. 102. № 39. <http://doi.org/10.1097/MD.00000000000035316>.
20. The Use of Health Behavioral Theories in HIV/AIDS Research: A Bibliometric Analysis (Gap Research) / B.X. Tran et al. *AIDS Reviews*. 2019. Vol. 21. № 2. <http://doi.org/10.24875/AIDSRev.19000062>.
21. The Intersection of Health Literacy and Public Health: A Machine Learning-Enhanced Bibliometric Investigation / B.M. Tabak et al. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2023. Vol. 20. № 20. P. 6951. <https://doi.org/10.3390/ijerph20206951>.
22. A bibliometric analysis of 47-years of research on public health in Peru / J. Sevillano-Jimenez et al. *Electronic Journal of General Medicine*. 2023. Vol. 20. № 4. <https://doi.org/10.29333/ejgm/13103>.
23. How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines / N. Donthu et al. *Journal of Business Research*. 2021. Vol. 133. P. 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>.
24. The effect of English-language restriction on systematic review-based meta-analyses: A systematic review of empirical studies / A. Morrison et al. *International Journal of Technology Assessment in Health Care*. 2012. Vol. 28. P. 138–144. <http://doi.org/10.1017/S0266462312000086>.
25. Kazakov S. Research trends on health-related behaviours: a bibliometric analysis. *OSF* : web page. 2024. 29 Feb. osf.io/h4yf8.
26. The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews / M.J. Page et al. *BMJ*. 2021. Vol. 372. № 71. <http://doi.org/10.1136/bmj.n71>.
27. A meta-analysis of the health action process approach / C.Q. Zhang et al. *Health Psychology*. 2019. Vol. 38. № 7. P. 623–637. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/hea0000728>.
28. Goal prioritization and behavior change: Evaluation of an intervention for multiple health behaviors / M. Conner et al. *Health Psychology*. 2022. Vol. 41. № 5. P. 356–365. <https://doi.org/10.1037/hea0001149>.
29. Dismissing “Don’t Know” Responses to Perceived Risk Survey Items Threatens the Validity of Theoretical and Empirical Behavior-Change Research / E.A. Waters et al. *Perspectives on Psychological Science*. 2021. Vol. 17. № 3. P. 841–851. <https://doi.org/10.1177/17456916211017860>.
30. Development and validation of the personalized sexual health promotion (SexPro) HIV risk prediction model for men who have sex with men in the United States / H. Scott et al. *AIDS and Behavior*. 2020. Vol. 24. P. 274–283. <https://doi.org/10.1007/s10461-019-02616-3>.
31. Wu Y., Yang G., Meyers K. Acceptability, appropriateness, and preliminary effects of the PrEP diffusion training for lay HIV workers: increased PrEP knowledge, decreased stigma, and diffusion of innovation. *AIDS and Behavior*. 2021. Vol. 25. P. 3413–3424. <https://doi.org/10.1007/s10461-021-03248-2>.